

УДК: 340.11

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2021-74-1-176-181>



Скрябін Олексій Миколайович,

доктор юридичних наук, доцент

(Класичний приватний університет, м. Запоріжжя)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8915-5943>

ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТРЕНІНГІВ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

У статті висвітлено теоретичні підходи до визначення поняття «психологічний тренінг», погляди сучасних учених на застосування тренінгових технологій під час підготовки працівників правоохоронних органів. Тренінги включають різні методи роботи: рольові ігри, дискусії, групові рішення проблем, моделювання ситуацій, методи зворотного зв'язку та рефлексії. Тренінгові технології сприяють більш якісному та активному засвоєнню знань, отриманню нових навичок і формуванню якостей, необхідних для професійної діяльності.

Ключові слова: психологічний тренінг; правоохоронні органи; працівник; підготовка; професійні якості.

Постановка проблеми. Виконання завдань, покладених на працівників правоохоронних органів, супроводжується значними психофізіологічними та фізичними навантаженнями, а також багатьма факторами ризику для їхнього життя і здоров'я. Правоохоронна діяльність є професією підвищеного ризику і характеризується одним з найбільш високих рівнів екстремальності та професійного стресу. Тому для підвищення стійкості до стресу та ефективності професійної діяльності працівників правоохоронних органів важливим і необхідним є підтримання їхнього психологічного здоров'я. Здоров'я у психологічному аспекті розглядається як динамічна система, що включає психічні властивості особистості, які забезпечують гармонію між потребами особистості та суспільства, а також виступають передумовою орієнтування особистості на виконання власних життєвих цілей і завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження у сфері використання психологічних тренінгів під час підготовки працівників правоохоронних органів проводилися вітчизняними та зарубіжними вченими, серед яких можна виділити С. Алдвіна [1], В. І. Барко [2; 3; 4], Е. Луенда [5], С. Мадді [6], А. В. Полякова [7], Р. Д. Свон [8], А. Ю. Фетодотова [9]. Автори вивчали питання психогієни праці, психологічного забезпечення працівників, упровадження сучасних психотехнологій у систему професійної підготовки, використання проєктивних діагностичних методів, формування прихильності до здорового способу життя.

Однак проблема використання психотренінгів під час підготовки працівників правоохоронних органів, а також технологій збереження їхнього психологічного здоров'я на сьогодні залишається недостатньо розробленою як у теоретичному, так і в методичному аспектах.

Формування цілей статті. Метою наукової статті є дослідження використання психологічних тренінгів під час підготовки працівників правоохоронних органів.

Виклад основного матеріалу. Насамперед зазначимо, що успішність підготовки працівників правоохоронних органів з погляду психології пов'язана з такими їхніми особистісно-професійними характеристиками, як:

- відповідність особистісних характеристик працівника змісту правоохоронної діяльності;
- ставлення працівника до служби;
- особливості професійного спілкування;
- кількість подразників, що викликають ризик і потребують підвищеної обережності та безпечних дій;
- частота дій, які пов'язані з необхідністю приймати самостійні рішення в екстремальних умовах [10].

Окремо слід зауважити про важливість розвитку особистісних якостей працівників правоохоронних органів, що забезпечують психологічний потенціал та ефективність виконання важких і небезпечних завдань. Структурно цей потенціал складається з емоційно-вольових, пізнавальних та інтелектуальних, морально-психологічних і комунікативних якостей.

Основними пізнавальними та інтелектуальними якостями, які важливі для працівників правоохоронних органів, є: швидкість переключення уваги, спостережливість, критичність, швидкість прийняття рішень, кмітливість, прогнозованість і критичне мислення.

Рівень морально-психологічних якостей є не менш значущим, оскільки відображає високу відповідальність, зобов'язання та етичні норми поведінки працівників, їхнє гуманне ставлення до інших людей. Серед емоційно-вольових рис варто виділити наполегливість, витривалість, рішучість, емоційну врівноваженість, обачність, впевненість у своїх силах [11].

Комунікативні якості в цілому сприяють підвищенню ефективності взаємодії працівників правоохоронних органів у складних професійних ситуаціях. Найбільш необхідними для працівників є комунікативні вміння в переговорному процесі. Так, В. І. Барко вказує на те, що головною метою перших тренінгів було підвищення комунікативного потенціалу та комунікативної компетентності учасників [4, с. 105]. Комунікативні вміння ґрунтуються на таких особистісних якостях, як комунікабельність, емпатійність, толерантність, гуманність, терплячість, розважливість.

Розвиток зазначених якостей є необхідним для працівників правоохоронних органів, тому що ці професійно важливі риси впливають на мотивацію праці, на ефективність виконання складних завдань і є основою особистісного сенсу трудової діяльності. Так, Е. А. Левенець стверджує, що ці якості є системою, а не сукупністю окремо взятих характеристик суб'єкта, які беруть участь у здійсненні діяльності. Таким чином, формується психологічна готовність до службової діяльності як системна якість особистості [11].

Психологічний або соціально-психологічний тренінг протягом декількох десятків років широко використовується фахівцями різних сфер суспільного життя і бізнесу як комплексна навчальна технологія, яка поєднує в собі переваги різних форм навчальної роботи – лекцій, семінарів, практичних занять тощо [4].

Термін «тренінг» (від англ. training) поєднує кілька значень: навчання, виховання, підготовка, тренування. На сьогодні психологічний тренінг є одним із найбільш популярних, перспективних і затребуваних видів психологічної роботи в різних сферах діяльності. Психотренінг є методом активного соціально-психологічного навчання.

Представники вітчизняної психології під соціально-психологічним тренінгом розуміють ті види тренінгів, об'єктами впливу в яких є вміння, здібності та установки, якості і властивості, які проявляються в процесі спілкування [12]. Також доцільним визначенням психотренінгу є його розуміння як багатофункціонального методу навмисних змін психологічних феноменів людини, групи й організації з метою гармонізації професійного та особистісного буття людини [13]. У свою чергу, Ю. Н. Ємельянов називає тренінгом групу методів розвитку здібностей та освоєння будь-якого складного виду діяльності [14]. Цікавим є тлумачення тренінгу як способу перепрограмування притаманній людині моделі управління поведінкою і діяльністю як частини планової активності, спрямованої на

збільшення обсягу професійних знань і вмінь персоналу або на модифікацію установок і соціальної поведінки персоналу способами, що збігаються з цілями і вимогами професійної діяльності [12].

Також досить вдале визначення поняття тренінгу дав І. В. Вачков, який пояснює, що груповий психологічний тренінг – це сукупність активних методів практичної психології, які використовуються для формування навичок саморозвитку та самопізнання. При цьому тренінгові методи можуть використовуватися як у межах клінічної психотерапії під час лікування неврозів, алкоголізму й соматичних захворювань, так і в роботі з психічно здоровими людьми, які мають психологічні проблеми, щоб надати їм допомогу в саморозвитку [15, с. 21].

Використання психотренінгу в освітньому процесі сприяє більш активному і якісному засвоєнню знань та отриманню практичних навичок; підвищенню мотивації до навчання та інтересу до предмета; адаптації курсантів до умов навчання в новому соціальному оточенні; вирішенню проблем особистісного характеру.

Основними перевагами тренінгу є: вироблення цілісної системи таких умінь і навичок, як організація позитивної міжособистісної взаємодії у співтоваристві; засвоєння нових знань про майбутню професію; розвиток умінь і навичок виконання різних видів комунікативної діяльності в стандартних і нестандартних професійних ситуаціях; прищеплення умінь критично і творчо мислити під час вирішення професійних завдань; аналіз і відбір дій у професійних ситуаціях; формування особистісних суджень, оцінок майбутньої професії, а також навичок роботи в команді [8].

Водночас слід зазначити і про наявність деяких особливостей. Так, Л. М. Балабанова і С. В. Ковальчишина зауважують, що навчання в закладі вищої освіти МВС України вимагає від курсантів стійкості, дисциплінованості, самовдосконалення, самовиховання і передбачає сувору регламентованість законами (статутами); підпорядкованість та ієрархічність у відносинах; чіткий розпорядок дня; відсутність бажаної кількості вільного часу; обмеженість контактів за межами інституту.

З огляду на ці особливості, а також ураховуючи своєрідність вікового періоду, виникає досить складне завдання освітнього процесу, пов'язане з узгодженням складових образу «Я» курсантів, формуванням позитивного ставлення до себе і до оточення, створенням життєствердної Я-концепції для досягнення успіхів в оволодінні професійними знаннями, вміннями, навичками [16].

Підтримуємо думку Н. Е. Мілорадової, яка стверджує, що доцільно використовувати тренінгові технології для підготовки правоохоронців: по-перше, застосування тренінгових технологій, спрямованих на розвиток і формування професійної ідентичності; по-друге, впровадження тренінгових технологій для різних підрозділів поліції, наприклад кримінальної поліції, патрульної поліції, органів попереднього розслідування [17].

Актуальним на сьогодні є проведення тренінгів для працівників правоохоронних органів, спрямованих на забезпечення інформаційної безпеки та протистояння інформаційному тиску. Так, В. В. Доценко і П. В. Макаренко запропонували проведення тренінгу «Інформаційно-психологічна безпека». Його метою є розвиток навичок протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на психіку та свідомість людини [18].

Також важливим напрямом упровадження тренінгових технологій є відпрацювання комунікативних умінь працівників правоохоронних органів. Зокрема, Л. І. Мороз на базі Київського національного університету внутрішніх справ розробила і впровадила тренінг комунікативних умінь для працівників правоохоронної системи, який включає п'ять взаємопов'язаних програм:

- 1) тренінг комунікабельності початкового рівня;
- 2) тренінг встановлення психологічного контакту;
- 3) тренінг розвитку інформаційно-пошукових умінь;

- 4) тренінг психологічного впливу;
- 5) тренінг управлінського спілкування [19, с. 221].

Головною метою тренінгу комунікативних умінь є розуміння основних психологічних закономірностей комунікації, факторів, що впливають на її продуктивність, розвиток якостей і вмінь, необхідних для впевненого використання набутих знань.

Висновки. Таким чином, на підставі викладеного вище вбачаємо актуальним і необхідним нині упровадження тренінгових технологій в освітній процес підготовки працівників правоохоронних органів. Тренінгові технології підвищують ефективність діяльності працівників правоохоронних органів, сприяють розвитку їхніх особистісних рис, забезпечують психологічний потенціал та якість виконання складних і стресових завдань.

Психотренінги позитивно впливають на мотивацію до виконання навчальних завдань освітнього процесу, інтересу до предмета; сприяють більш якісному засвоєнню знань і отриманню нових практичних навичок, адаптації курсантів до умов навчання в новому соціальному оточенні, вирішенню проблем особистісного характеру.

Для того щоб підвищити ефективність процесу навчання і підготовки працівників правоохоронних органів, а також формування професійно необхідних особистісних якостей, нами запропоновано використовувати в підготовці працівників психотренінги. Такими тренінгами можуть бути: тренінг розвитку комунікативних навичок, тренінг формування емоційно-вольових якостей, тренінг інформаційної безпеки, тренінг психологічної протидії інформаційному впливу, тренінг формування морально-психологічних якостей, а також психотренінг вироблення дій у критичних та екстрених ситуаціях.

Методами роботи в межах проведення психологічних тренінгів є: рольові ігри, практичні вправи, дискусії, групові рішення проблемних і складних ситуацій, моделювання ситуацій, методи рефлексії і зворотного зв'язку. Впровадження психотренінгів у процес підготовки та навчання буде сприяти як професійному, так й особистісному розвитку працівників правоохоронних органів.

Список використаних джерел

1. Aldwin C. M. Stress, coping, and development, Second Edition : An Integrative Perspective. N. Y.: Guilford, 2007. 432 p.
2. Барко В. І., Бойко О. В., Литвиненко Е. С. Інформаційний poradnik з питань формування прихильності до здорового способу життя і безпечної поведінки серед військовослужбовців та працівників правоохоронних органів : практ. посіб. Київ: К.І.С., 2008. 142 с.
3. Барко В. І., Клименко І. В., Криволапчук В. О. Профілактика адиктивної поведінки у працівників ОВС України : навч. посіб. Київ, 2009. 52 с.
4. Барко В. І., Остапович В. П., Барко В. В. Концептуальні засади професійно-психологічного тренінгу «Збереження психологічного здоров'я поліцейських Національної поліції України». *Право і Безпека*. 2016. № 4. С. 104–109.
5. Luenda E. Charles et al. Shift work and sleep: The Buffalo Police health study. *Policing. An International Journal of Police Strategies and Management*. 2007. № 2. P. 215–227. DOI: 10.1108/13639510710753225.
6. Maddi S. Hardiness training for high risk undergraduates. *NACADA Journal*. 2002. № 22. P. 450–455. DOI: <https://doi.org/10.12930/0271-9517-22.1.45>.
7. Поляков А. В. Психологическое сопровождение сотрудников полиции. *Ученые записки СПб ГИПСР*. 2014. №. 2. С. 53–57.
8. Свон Р. Д. Эффективность правоохранительной деятельности и ее кадровое обеспечение в США и России. СПб.: Алетейя, 2000. 296 с.
9. Федотов А. Ю. Системно-структурный подход в профессиональной подготовке сотрудников ОВД. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2015. № 1 (60). С. 3–6.
10. Деніжна С. О., Сова М. О. Психологічна підготовка працівників правоохоронних органів професійної діяльності в екстремальних ситуаціях. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка / за ред. С. Д. Максименко, Л. А. Онуфрієва. Вип. 32. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2016. С. 99–115.
11. Левенець О. А. Принципи розвитку психологічної стійкості працівників ОВС при виконанні професійної діяльності у ризиконебезпечних ситуаціях. *Юридична психологія та педагогіка*. 2014. № 1. С. 135–145.

12. Сидоренко Е. В. Тренинг влияния и противостояния влиянию. СПб.: РЕЧЬ, 2002. 256 с.
13. Мілорадова Н. Е. Методи психологічного впливу в процесі розслідування злочинів. Х.: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2007. 72 с.
14. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение. Ленинград, 1985. 157 с.
15. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники : учеб. пособие. М.: Ось-89, 2001. 224 с.
16. Балабанова Л. М. Психологічні особливості формування професійної ідентичності у курсантів в період навчання у ВНЗ МВС України. *Вісник Харківського національного університету імені Г. С. Сковороди «Психологія»*. 2012. № 43. С. 18–27.
17. Мілорадова Н. Е. Застосування тренінгових технологій навчання у професійній підготовці правоохоронців. *Актуальні дослідження в соціальній сфері* : матеріали десятої Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 листопада 2017 р.). Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2017. С. 199–202.
18. Доценко В. В., Макаренко П. В. Тренінгові технології у підготовці правоохоронців до протидії інформаційно-психологічному впливу. *Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах* : тези доповідей науково-практичної конференції (м. Київ, 31 жовтня 2019 р.). Київ: Нац. унів. оборони України ім. І. Черняхівського, 2019. С. 94–97.
19. Мороз Л. І. Професійно-психологічний тренінг у становленні особистості фахівця (на прикладі працівників ОВС) : монографія. Івано-Франківськ: Надвірнянська друкарня, 2007. 312 с.

References

1. Aldwin S. M. Stress, coping, and development, Second Edition : An Integrative Perspective. N. Y.: Guilford, 2007. 432 p.
2. Barko, V. I., Boiko, O. V., Litvinenko, E. S. (2008). Informatiiniy poradnik z pitan' formuvannya prikhil'nosti do zdorovogo sposobu zhittya i bezpechnoi povedinki sered viis'kovoslužbovtiv ta pratsivnykiv pravookhoronnykh organiv [Information guide on the formation of commitment to a healthy lifestyle and safe behavior among servicemen and law enforcement officers] : prakt. posib. Kyiv: K.I.S. 142 s. [in Ukrainian].
3. Barko, V. I., Klimentko, I. V., Krivolapchuk, V. O. (2009). Profilaktyka adyktivnoi povedinky u pratsivnykiv OVS Ukrainy [Prevention of addictive behavior in police officers of Ukraine] : navch. posib. Kyiv. 52 s. [in Ukrainian].
4. Barko, V. I., Ostapovich, V. P., Barko, V. V. (2016). Kontseptualni zasady profesiino-psykholohichnoho treninhu «Zberezhennia psykholohichnoho zdorovia politseyskykh Natsionalnoi politsii Ukrainy». *Pravo i Bezpeka*. [Conceptual principles of professional and psychological training «preservation of psychological health of police officers of the National Police of Ukraine». *Law and Security*]. № 4. S. 104–109 [in Ukrainian].
5. Luenda E. Charles et al. Shift work and sleep: The Buffalo Police health study. *Policing. An International Journal of Police Strategies and Management*. 2007. № 2. P. 215–227. DOI: 10.1108/13639510710753225.
6. Maddi S. et al. Hardiness training for high risk undergraduates. *NACADA Journal*. 2002. №. 22. P. 450–455. DOI: <https://doi.org/10.12930/0271-9517-22.1.45>.
7. Polyakov, A. V. (2014). Psikhologicheskoe soprovozhdenie sotrudnikov politsii. *Uchenye zapiski SPb GIPSR* [Psychological support of police officers. *Scientific notes of St. Petersburg GIPSR*]. № 2. P. 53–57 [in Russian].
8. Svon, R. D. (2000). Effektivnost' pravookhranitel'noi deyatelnosti i ee kadrovoe obespechenie v SShA i Rossii [The effectiveness of law enforcement and its staffing in the United States and Russia]. St. Petersburg: Aleteiya. 296 s. [in Russian].
9. Fedotov, A. Yu. (2015). Sistemno-strukturnyi podkhod v professional'noi podgotovke sotrudnikov OVD. *Psikhopedagogika v pravookhranitel'nykh organakh* [System-structural approach in the professional training of police officers. *Psychopedagogy in law enforcement*]. № 1 (60). P. 3–6 [in Russian].
10. Dienizhna, S. O., Sova, M. O. (2016). Psykholohichna pidhotovka pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv profesiinnoi diialnosti v ekstremalnykh sytuatsiiakh [Psychological training of law enforcement officers in extreme situations]. *Zbirnyk naukovykh prats K-PNU imeni Ivana Ohienka / za red. S. D. Maksymenko, L. A. Onufriieva*. Vyp. 32. Kamianets-Podilskiy: Aksioma. S. 99–115 [in Ukrainian].
11. Levenets, O. A. (2014). Prynyspy rozvytku psykholohichnoi stiičnosti pratsivnykiv OVS pry vykonanni profesiinnoi diialnosti u ryzykonebezpechnykh sytuatsiiakh. *Yurydychna psykholohiia ta pedahohika* [Principles of development of psychological stability of police officers when performing professional activities in risky situations. *Legal Psychology and Pedagogy*]. № 1. S. 135–145 [in Ukrainian].
12. Sidorenko, E. V. (2002). Trening vliyaniya i protivostoyaniya vliyaniyu [Training of influence and resistance to influence]. St. Petersburg: RECh'. 256 s. [in Russian].

13. Miloradova, N. E. (2007). *Metody psykholohichnoho vplyvu v protsesi rozsliduvannia zlochyniv* [Methods of psychological influence in the process of investigating crimes]. Kh.: Vyd-vo Khark. nats. un-tu vnutr. sprav. 72 s. [in Ukrainian].
14. Emel'yanov, Yu. N. (1985). *Aktivnoe sotsial'no-psikhologicheskoe obuchenie* [Active socio-psychological training]. Leningrad. 157 s. [in Russian].
15. Vachkov, I. V. (2001). *Osnovy tekhnologii gruppovogo treninga. Psikhotekhniki : ucheb. posobie* [Fundamentals of group training technology. Psychotechnics]. Moscow: Os'-89. 224 s. [in Russian].
16. Balabanova, L. M. (2012). *Psykholohichni osoblyvosti formuvannia profesiinoi identychnosti u kursantiv v period navchannia u VNZ MVS Ukrainy. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni H. S. Skovorody «Psykholohiia»* [Psychological features of the formation of professional identity in cadets during their studies at the Higher Educational Institution of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. *Bulletin of the GS Skovoroda Kharkiv National University «Psychology»*]. № 43. S. 18–27 [in Ukrainian].
17. Miloradova, N. E. (2017). *Zastosuvannia treninhovykh tekhnolohii navchannia u profesiinii pidhotovtsi pravookhorontsiv. Aktualni doslidzhennia v sotsialnii sferi : materialy desiatoi mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Odesa, 17 lystopada 2017 r.)* [The use of training technologies in the training of law enforcement officers. *Current research in the social sphere : materials of the tenth International scientific-practical conference*]. Odesa: FOP Bondarenko M. O. S. 199–202 [in Ukrainian].
18. Dotsenko, V. V., Makarenko, P. V. (2019). *Treninhovi tekhnolohii u pidhotovtsi pravookhorontsiv do protydii informatsiino-psykholohichnomu vplyvu. Filosofsko-sotsiologichni ta psykholoho-pedahohichni problemy pidhotovky osobystosti do vykonannia zavdan v osoblyvykh umovakh : tezy dopovidei naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 31 zhovtnia 2019 r.)* [Training technologies in preparation of militiamen for counteraction to information-psychological influence. *Philosophical-sociological and psychological-pedagogical problems of preparation of the person for performance of tasks in special conditions : abstracts of the report of scientific and practical conference*]. Kyiv: Nats. univ. oborony Ukrainy im. I. Cherniakhovskoho. S. 94–97 [in Ukrainian].
19. Moroz, L. I. (2007). *Profesiino-psykholohichni treninh u stanovleni osobystosti fakhivtsia (na prykladi pratsivnykiv OVS)* [Professional and psychological training in the formation of the specialist's personality (on the example of police officers)] : monohrafiia. Ivano-Frankivsk: Nadvirnianska drukarnia. 312 s. [in Ukrainian].

Seriabin Olexiy,
Doctor of Law, Associate Professor
(Classical private university of Zaporizhzhia)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8915-5943>

USING PSYCHOLOGICAL TRAININGS IN THE TRAINING OF LAW ENFORCEMENT OFFICERS

The article presents theoretical approaches to the definition of the concept of «psychological training» and the views of modern scientists on the use of training technologies in the training of law enforcement officers. Today, it is relevant and necessary to use modern psychological trainings for the development of personal and professional qualities of law enforcement officers. Psychological trainings include various methods of work: role plays, discussions, group problem solving, situation modeling, methods of feedback and reflection. The main advantages of the training are: development of a holistic system of such skills and abilities as the organization of positive interpersonal interaction in the community; acquisition of new knowledge about the future profession, development of skills and abilities to perform various types of communicative activities in standard and non-standard professional situations; instilling the ability to think critically and creatively in solving professional problems; analysis and selection of actions in professional situations; formation of personal judgments, assessments of the future profession; as well as teamwork skills. Psychotraining influences the increase of motivation to perform educational tasks and educational process, interests in subjects; contribute to a higher quality of knowledge acquisition and the purchase of new practical skills; adaptation of cadets to the conditions of study in the new social environment; solving a problem of a personal nature. In order to increase the efficiency of the process of education and training of law enforcement officers, as well as to create professionally necessary personal qualities, we propose to use them in the training of psycho-training staff. Such trainings can be: training of development of communicative skills, training of formation of emotional and volitional qualities, training of information security, training of psychological counteraction to information influence, training of formation of moral and psychological qualities, and also psychotraining of development of cases in critical and emergency situations.

Key words: *psychological training; law enforcement agencies; employee; training; professional qualities.*

Надійшла до редколегії 29.01.2021